

Bożena SOWA¹

PRZYCHODY PODATKOWE OSIĄGANE PRZEZ OSOBY FIZYCZNE Z TYTUŁU PROWADZONEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ – ANALIZA WYBRANYCH ASPEKTÓW

Polski system fiskalny obejmuje podatek dochodowy od osób fizycznych lub podatek dochodowy od osób prawnych (w zależności od osobowości prawnej przedsiębiorstwa). Wśród wszystkich obowiązkowych podatków, podatek dochodowy od osób fizycznych jest najbardziej popularny i jest regulowany przez ustawę z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych. Niniejszy artykuł ma na celu analizę kwestii przychodów osiągniętych z działalności gospodarczej. Szczególną uwagę zwrócono na analizę źródeł przychodów, które są wymienione w ustawie o podatku dochodowym.

1. WPROWADZENIE

W polskim współcześnie obowiązującym systemie fiskalnym podstawowym obciążeniem podatkowym dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą jest podatek dochodowy od osób fizycznych lub podatek dochodowy od osób prawnych. Dochody przedsiębiorców prowadzących indywidualną działalność gospodarczą (tzn. działalność gospodarczą prowadzoną na własne nazwisko), dochody osób fizycznych będących wspólnikami spółki cywilnej lub zrzeszających się w osobowe spółki handlowe podlegają opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych (zasady ogólne opodatkowania) na podstawie „Ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych”², bądź też na podstawie „Ustawy z 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiągniętych przez osoby fizyczne”³ (zasady zryczałtowanego opodatkowania). Podatnikami są wszystkie osoby fizyczne osiągające dochody, a płatnikami tego podatku, w wypadku prowadzenia działalności gospodarczej, są sami podatnicy.

Wprowadzenie od 1992 roku podatku dochodowego od osób fizycznych spowodowało, że podatek ten zaczął mieć charakter podatku powszechnego, bezpośredniego i osobistego. Powszechność podatku polega na tym, że jest to świadczenie nakładane na podmioty wyznaczone ze względu na cechy i zobowiązane do płacenia świadczeń według określonych reguł ustalających rozmiary świadczenia, czas i sposób zapłaty. Bezpośredni charakter podatku dochodowego oznacza, że przedmiotem tego podatku jest dochód uzy-

---

¹ Dr Bożena Sowa, Wydział Ekonomii, Zakład Finansów, Uniwersytet Rzeszowski.

² Tj. DzU z 2012 r., poz. 361, ze zm.

³ DzU z 1998 r., nr 144, poz. 930, ze zm.

skiwany przez podatnika⁴ lub przychód jako zjawisko świadczące o uzyskaniu dochodu⁵, a zatem przedmiot podatku bezpośrednio nawiązuje do źródła podatku, którym jest dochód. Podatek dochodowy ma charakter osobisty, co oznacza, że w jego wymiarze brany jest pod uwagę całokształt okoliczności związanych z osobą podatnika.

Ze wszystkich obowiązujących w polskim systemie podatków najbardziej powszechny jest podatek dochodowy od osób fizycznych, który reguluje między innymi: podmiot i przedmiot opodatkowania, zakres opodatkowania, źródła przychodów (będące przedmiotem niniejszej analizy), a także podstawę opodatkowania, zwolnienia oraz sposób rozliczenia podatku.

Celem niniejszego artykułu jest analiza problematyki przychodów osiąganych w ramach prowadzonej działalności gospodarczej. Szczególną uwagę poświęcono analizie źródeł przychodów, o których mowa w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Analizie poddano poszczególne rodzaje przychodów zaliczanych do kategorii przychodów z tytułu prowadzonej przez osoby fizyczne działalności gospodarczej, a także katalog przychodów, które nie mogą być zaliczane do przychodów podatkowych.

Należy podkreślić, jak ważne jest dla podatnika, aby potrafił on zaliczyć dany przychód do odpowiedniej kategorii przychodów oraz w odpowiednim czasie.

2. DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA W MYŚL PRZEPISÓW PRAWA

Zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej⁶ przedsiębiorcy mają prawo do wolności podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej, której podstawowa definicja zawarta jest w art. 2 „Ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej”⁷, zgodnie z którym „działalnością gospodarczą jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły”.

Zasadniczym akcentem tej definicji jest zarobkowy charakter działalności, dotyczący całokształtu czynności podejmowanych przez dany podmiot. Czynności te kwalifikowane są wymiarem zarobkowym, przy czym nie można utożsamiać tego pojęcia jedynie z konkretnie wyliczoną wielkością świadczenia pieniężnego. W zależności bowiem od realizowanej przez dany podmiot strategii działania te mogą być skierowane nie tylko na bezpośrednią maksymalizację zysku, ale i na zapewnienie odpowiedniego udziału w danym rynku i rywalizację z konkurencją⁸.

Następne elementy definicji określają profil działalności gospodarczej, czyli budowlana, handlowa, usługowa, wytwórcza, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż oraz działalność zawodowa. Pojęcie działalności zawodowej odnosi się przede wszystkim do

⁴ Dochód jest ustalany na podstawie „Ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych” (tj. DzU z 2012 r., poz. 361, ze zm.).

⁵ Przychód jest ustalany na podstawie „Ustawy z 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne” (DzU z 1998 r., nr 144, poz. 930, ze zm.).

⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (DzU z 1997 r., nr 78, poz. 483, ze zm.).

⁷ DzU z 2010 r., nr 220, poz. 1447, ze zm.

⁸ P. Borszowski, *Działalność gospodarcza w konstrukcji prawnej podatku*, Wolters Kluwer business, Warszawa 2010, s. 30–31.

profesjonalności jako cechy wykonywania każdej działalności na podstawie własnych umiejętności lub wymaganych kwalifikacji zawodowych. Jeśli działalność zawodowa jest wykonywana we własnym imieniu i na własny rachunek oraz w zakresie dotyczącym działalności gospodarczej, to automatycznie staje się działalnością przedsiębiorcy.

Kolejne elementy definicji odnoszą się do sposobu wykonywania działalności, czyli do zorganizowanego i ciągłego charakteru jej wykonywania. Działalność wykonywana w sposób zorganizowany oznacza działalność uporządkowaną, zaplanowaną, podporządkowaną wspólnemu celowi i konsekwentnie realizowaną⁹.

Zorganizowany sposób wykonywania działalności można podzielić na trzy etapy¹⁰:

- czynności przygotowawcze do podjęcia działalności;
- czynności organizacyjne podmiotu;
- działania, których bezpośrednim efektem jest rzeczywiste wykonywanie działalności gospodarczej.

Pojęcie organizacji działalności gospodarczej może się odnosić do początkowej fazy tworzenia firmy, na przykład zastosowania wybranej przez przedsiębiorcę lub nakazanej prawem formy organizacyjno-prawnej, rejestracji działalności, uzyskania wymaganych zezwoleń lub koncesji, zgłoszenia podmiotu do ewidencji statystycznej, w zakresie ubezpieczeń społecznych, wybrania formy opodatkowania działalności gospodarczej, założenia rachunku bankowego itp.

Element ciągłości wykonywania działalności ma świadczyć o stałym – z założenia – zamiarze jej wykonywania bądź prowadzenia jej tylko w określonych sytuacjach (sezonowo lub do czasu osiągnięcia zamierzonego celu przez przedsiębiorcę). Wyłączone są z zakresu ciągłości przedsięwzięcia o charakterze sporadycznym, okazjonalnym lub jednorazowym¹¹.

Ustawodawca wprowadza również definicję działalności gospodarczej w innych przepisach, między innymi w „Ustawie z 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa”¹² i w ustawach regulujących poszczególne świadczenia podatkowe (np. „Ustawa z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych”¹³, „Ustawa z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług”¹⁴).

W myśl art. 3 pkt 9 Ordynacji podatkowej działalnością gospodarczą jest każda działalność zarobkowa w rozumieniu przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, w tym wykonywanie wolnego zawodu, oraz każda inna działalność zarobkowa wykonywana we własnym imieniu i na własny lub też cudzy rachunek, nawet gdy inne ustawy nie zaliczają tej działalności do działalności gospodarczej, a osoby wykonującej taką działalność – do przedsiębiorców¹⁵. Zgodnie z art. 1 Ordynacji podatkowej definicję tę

⁹ M. Barowicz, *Jak prowadzić działalność gospodarczą? Aspekty prawne*, CH Beck, Warszawa 2008, s. 12.

¹⁰ P. Borszowski, *op. cit.*, s. 34.

¹¹ *Ibidem*, s. 33.

¹² DzU z 2012 r., poz. 749.

¹³ Tj. DzU z 2012 r., poz. 361, ze zm.

¹⁴ DzU z 2011 r., nr 177, poz. 1054.

¹⁵ E. Kosakowski, *Podatek dochodowy od dochodów uzyskiwanych z działalności gospodarczej w 2009 roku*, SKWP, Warszawa 2009, s. 9.

należy stosować we wszystkich obszarach ustaw podatkowych, w których ustawodawca nie wprowadził odrębnych definicji.

Odrębną definicję działalności gospodarczej, stosowaną wyłącznie dla potrzeb opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych, zawiera „Ustawa z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych”. Zgodnie z art. 5a pkt 6 tejże ustawy za działalność gospodarczą uważa się działalność zarobkową:

- wytwórczą, budowlaną, handlową, usługową;
- polegającą na poszukiwaniu, rozpoznawaniu i wydobywaniu kopalin ze złóż;
- polegającą na wykorzystaniu rzeczy oraz wartości niematerialnych i prawnych – prowadzoną we własnym imieniu bez względu na jej rezultat, w sposób Zorga-nizowany i ciągły, z której uzyskane przychody nie są zaliczane do innych przychodów ze źródeł wymienionych w art. 10 ust. 1 pkt 1, 2 i 4–9 wymienionej ustawy.

Pozarolnicza działalność gospodarcza może być wykonywana we własnym imieniu (jednoosobowa działalność), a więc samodzielnie, a także w formie spółki osób fizycznych (np. spółki jawnej, partnerskiej, komandytowej). Jej źródła przychodów zostały określone w art. 10 ust. 3 „Ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych”.

Jednocześnie ustawodawca – w art. 5b ustawy – wprowadza warunki, których łączne spełnienie powoduje brak możliwości uznania czynności jako działalności gospodarczej. Dotyczy to działalności wykonywanej indywidualnie przez byłych pracowników na rzecz swoich zakładów pracy (byłych pracodawców), jeżeli:

- odpowiedzialność wobec osób trzecich za rezultat tych czynności oraz ich wykonanie, z wyłączeniem odpowiedzialności za popełnienie czynów niedozwolonych, ponosi zlecający wykonanie tych czynności;
- są one wykonywane pod kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez zlecającego te czynności;
- wykonujący te czynności nie ponosi ryzyka gospodarczego związanego z prowadzoną działalnością.

Niespełnienie choćby jednej z tych przesłanek powoduje, że czynności te stanowią pozarolniczą działalność gospodarczą.

Charakterystyczne określenie pojęcia działalności gospodarczej zawarte jest w przepisach „Ustawy z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (VAT)”. Zgodnie z art. 15 ust. 2 tej ustawy: „działalność gospodarcza obejmuje wszelką działalność producentów, handlowców lub usługodawców, w tym podmiotów pozyskujących zasoby naturalne oraz rolników, a także działalność osób wykonujących wolne zawody, również wówczas, gdy czynność została wykonana jednorazowo w okolicznościach wskazujących na zamiar wykonywania w sposób częstotliwy. Działalność gospodarcza obejmuje również czynności polegające na wykorzystywaniu towarów lub wartości niematerialnych i prawnych w sposób ciągły dla celów zarobkowych”.

Należy zauważyć, że ustawodawca nie akcentuje tak bardzo zarobkowego charakteru czynności oraz nie wskazuje na zorganizowany sposób wykonywania działalności gospodarczej.

3. POJĘCIE PRZYCHODU ORAZ MOMENT JEGO POWSTANIA

Przychodami z działalności gospodarczej są otrzymane lub należne pieniądze i inne wartości uzyskiwane w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą¹⁶. Zgodnie z art. 14 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych za przychód z pozarolniczej działalności gospodarczej uważa się kwoty należne, choćby nie zostały faktycznie otrzymane po wyłączeniu wartości zwróconych towarów, udzielonych bonifikat i skont. Przychodem takim jest na przykład wartość czynszowa – równowartość czynszu, jaki podatnik otrzymałby w razie zawarcia umowy najmu lub dzierżawy nieruchomości w przypadku odstąpienia bezpłatnie do użytkowania innym osobom. Natomiast przychodem z zamiany rzeczy i praw majątkowych są zamieniane rzecz lub prawo majątkowe o wyższej wartości, pomniejszone o koszty zamiany¹⁷.

Oprócz pieniędzy i wartości pieniężnych ustawodawca za przychody uważa również wartość otrzymanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń¹⁸. Świadczenia w naturze to wszelkie świadczenia, w których przypadku przedmiot świadczenia jest inny niż pieniądź lub wartość pieniądza. Będą to szczególnie różnego rodzaju świadczenia rzeczowe, chociaż przedmiotem świadczenia mogą być również prawa. Jest to związane z przyjętą zasadą kompletności opodatkowania, w myśl której opodatkowaniu powinny podlegać niemal wszelkie przysporzenia majątkowe, a nie tylko te o charakterze pieniężnym¹⁹.

Przychody z działalności gospodarczej mogą być osiągnięte w walutach obcych. Do celów podatkowych przychody muszą być wyrażone w złotych polskich, po przeliczeniu według kursu średniego walut obcych ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień uzyskania przychodu²⁰.

Za przychody podatkowe mogą być uznane tylko takie świadczenia, które nie mają charakteru zwrotnego, dlatego też wszystkie pożyczki, kaucje, kredyty nie są wliczane do przychodów podatkowych.

Zasada ta odnosi się także do przychodów osiąganych przez podatników prowadzących działalność gospodarczą opodatkowaną na zasadzie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych²¹. Są oni zobowiązani do prowadzenia ewidencji przychodów, która ma odzwierciedlać przychody należne; zapisy powinny być dokonywane na podstawie faktur VAT, VAT RR, VAT MP, VAT marża, rachunków i dokumentów celnych, a w przypadku sprzedaży bez tych dokumentów na podstawie wystawionego na koniec dnia dowodu wewnętrznego zatwierdzającego wartość przychodów za ten dzień²².

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ A. Gomułowicz, J. Małecki, *Podatki prawo podatkowe*, LexisNexis, Warszawa 2004, s. 651.

¹⁸ Art. 11 ust. 1 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

¹⁹ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *PIT komentarz 2009*, Lex, Warszawa 2009, s. 169.

²⁰ Art. 11a ust. 1 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

²¹ Rozdział II ustawy z 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (DzU z 1998 r., nr 144, poz. 930, ze zm.).

²² Podatnicy ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych mają obowiązek prowadzić ewidencję przychodu. Wzór i szczegółowe zasady jej prowadzenia ustalono w rozporządzeniu ministra Finansów z 17 grudnia 2002 r. w sprawie prowadzenia ewidencji przychodów i wykazu środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawych (DzU nr 219, poz. 1836, ze zm.).

Ewidencja ta jest prowadzona na podstawie zasady memoriałowej²³, czyli zapisy odzwierciedlają przychody należne, a nie faktycznie otrzymane.

U podatników dokonujących sprzedaży towarów i usług opodatkowanych podatkiem od towarów i usług (VAT)²⁴ za przychód z tej sprzedaży uważa się przychód pomniejszony o należny podatek od towarów i usług²⁵.

Podatnicy prowadzący działalność gospodarczą zobowiązani są do ustalania wysokości przychodu na podstawie:

- a) ewidencji przychodów – w przypadku opodatkowania zryczałtowanym podatkiem dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne,
- b) ksiąg rachunkowych – prowadzonych w myśl ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości,
- c) podatkowej księgi przychodów i rozchodów – prowadzonej w myśl rozporządzenia Ministra Finansów z 26 sierpnia 2003 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów²⁶.

Do prowadzenia ksiąg rachunkowych są zobowiązane osoby fizyczne, spółki cywilne i jawne osób fizycznych, a także spółki partnerskie, o ile osiągnęły przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy o równowartości w walucie polskiej co najmniej 1 200 000 euro²⁷. Bez względu na wartość obrotu handlowe spółki osobowe i kapitałowe są zobowiązane prowadzić księgi handlowe, jeżeli ich współnikami lub udziałowcami są, oprócz osób fizycznych, także osoby prawne lub jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej. Osoby fizyczne lub spółki osób fizycznych niemające osobowości prawnej osiągające niższe przychody mogą prowadzić księgi rachunkowe, ale przed rozpoczęciem roku podatkowego są zobowiązane powiadomić właściwego naczelnika urzędu skarbowego²⁸.

Przychodami przedsiębiorcy – zgodnie z art.42 ust.1 „Ustawy o rachunkowości” – są:

- przychody z podstawowej działalności operacyjnej;
- pozostałe przychody operacyjne;
- przychody z działalności finansowej;
- zyski nadzwyczajne.

Moment uzyskania przychodu związanego z działalnością gospodarczą, z którą łączy się powstanie obowiązku podatkowego w podatku dochodowym, określają przepisy art. 14 ust. 1c, 1e, 1h i 1i „Ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych”. Zasadniczo za datę powstania przychodu z pozarolniczej działalności gospodarczej uważa się dzień wydania towaru, zbycia prawa majątkowego lub wykonania usługi albo częściowego wykonania usługi, nie później niż dzień wystawienia faktury albo uregulowania należności. Wyjątek od tej zasady stanowią²⁹:

²³ Art. 6 ust. 1 ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU z 2009 r., nr 152, poz. 1223, ze zm.).

²⁴ Ustawa z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (DzU z 2011 r., nr 232, poz. 1054).

²⁵ Przychód netto. Art. 14 ust. 1 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

²⁶ DzU nr 152, poz. 1475, ze zm.

²⁷ Art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości.

²⁸ Art. 2 ust. 2 ww. ustawy.

²⁹ E. Kosakowski, *op. cit.*, s. 76.

- wystawienie i przesłanie faktury dokumentującej sprzedaż towarów lub zbycie prawa majątkowego przed datą ich wydania – w tym przypadku za datę powstania przychodu należy przyjąć dzień wystawienia faktury;
- uregulowanie należności przelewem, gotówką lub drogą kompensaty z zobowiązaniem przed wydaniem towaru lub zbyciem prawa majątkowego – datą powstania przychodu będzie w tym przypadku dzień uregulowania należności.

Odmienne zasady ustalania przychodu należnego określono w przypadku tak zwanych usług ciągłych – dostawy energii elektrycznej i ciepłej, wody, gazu przewodowego, oraz świadczenia usług – na przykład telekomunikacyjnych, wywozu śmieci. Wówczas jeżeli strony ustalą, że usługa jest rozliczana w okresach rozliczeniowych, za datę powstania przychodu uznaje się ostatni dzień okresu rozliczeniowego określonego w umowie (np. ostatni dzień miesiąca, ostatni dzień kwartału) lub określonego na wystawionej fakturze, jednak nie rzadziej niż raz w roku³⁰.

Inaczej ustala się moment powstania przychodu w przypadku usług najmu, dzierżawy, leasingu – rozliczane mogą być w okresach rozliczeniowych na przykład miesięcznie, kwartalnie lub rocznie. Strony umowy mogą również ustalić zapłatę za cały wieloletni okres umowy jednorazowo z góry, wówczas w celu ustalenia daty przychodu należnego należy zastosować zasady wynikające z art. 14 ust. 1c i art. 14 ust. 3 pkt 1 „Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych”.

W takim przypadku mimo że po stronie usługodawcy powstaje przychód należny, to zgodnie z przepisami dotyczy usługi, jaka ma zostać wykonana w przyszłości. Dlatego otrzymany przychód należy podzielić przez liczbę lat określonych w umowie i poszczególne części przychodu uwzględniać w rozliczeniu kolejnych okresów sprawozdawczych.

W sytuacji otrzymania przychodu, do którego nie mają zastosowania omówione wcześniej terminy, za datę powstania przychodu uznaje się dzień otrzymania zapłaty. Nie uważa się jednak za uregulowanie należności otrzymanie przedpłat, zaliczek, rat, zadatków na poczet przyszłych transakcji sprzedaży towarów i usług, które zostaną wykonane w następnych okresach sprawozdawczych – zgodnie z art. 12 ust. 3 pkt 1 wymienionej ustawy. Dotyczy to kwot wpłaconych na poczet przyszłych należności przed dokonaniem dostawy lub wykonaniem usługi. Powinno to być wyraźnie zaznaczone w odpowiednim dokumencie, na przykład fakturze³¹. Zaliczki i przedpłaty są zaliczane do przychodów podatkowych z chwilą dostawy towaru lub wykonania usługi³².

Począwszy od 1 stycznia 2003 r. ustawodawca określił moment powstania przychodu z działalności gospodarczej. Kwestia ta została zamieszczona w przepisach art. 14 ust. 1c i 1f „Ustawy o podatku dochodowym”. Regulacje art. 14 ustawy stanowią odstępstwo od zasady, że za przychody należy uważać wartości rzeczywiście osiągnięte przez podatnika, czyli otrzymane lub postawione do jego dyspozycji³³.

Według przepisu art. 14 ust. 1c ustawy za datę powstania przychodu uważa się dzień wydania rzeczy, zbycia prawa majątkowego lub wykonania usługi albo częściowego wykonania usługi jednak nie później niż:

³⁰ Art. 14 ust. 1e i 1h ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

³¹ Art. 14 ust. 3 pkt 1 ww. ustawy.

³² E. Kosakowski, *op. cit.*, s. 76.

³³ *Podatek dochodowy od osób fizycznych 2009*, red. J. Marciniuk, CH Beck, Warszawa 2009, s. 204.

- dzień wystawienia faktury albo
- uregulowania należności.

Z przytoczonego przepisu nie jest jasne, do jakiego przychodu, o którym mowa art. 14 ust. 1, odwołuje się przytoczona regulacja. Można ją interpretować na dwa sposoby:

- **pierwszy** – przychody z działalności gospodarczej;
- **drugi** – przychody będące kwotami należnymi.

W wypadku pierwszej interpretacji moment powstania przychodu z działalności gospodarczej jest oczywisty. Niezależnie od tego, czy przychód stał się należny, czy też nie powstaje on z chwilą wystawienia faktury. Jeśli wziąć pod uwagę drugą interpretację, to wystawienie faktury byłoby obojętne dla powstania przychodu, jeżeli suma – na którą wystawiona jest faktura – nie stała się wymagalna. Wybór pierwszej interpretacji, w myśl której przychód z działalności gospodarczej powstaje niezależnie od tego, czy kwota określona w fakturze stała się należna, powoduje, że zupełnie zbędny staje się fragment przepisu art.14 ust.1 „Ustawy o podatku dochodowym” stanowiący, że za przychody uważa się kwoty należne³⁴.

Do końca 2006 roku – w zasadzie – za datę powstania przychodu uważano dzień wystawienia rachunku lub faktury, jednak nie później niż w ostatnim dniu miesiąca, w którym nastąpiło wydanie rzeczy, zbycie praw majątkowych, całkowitego lub częściowego wykonania usługi, w pozostałych przypadkach otrzymania zapłaty za wykonane świadczenie³⁵.

Od 2007 roku doprecyzowano zasadę określającą moment powstania przychodu z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. Zgodnie z wprowadzonymi zmianami za datę powstania przychodu z działalności gospodarczej uznaje się dzień wydania rzeczy, zbycia prawa majątkowego lub wykonania usługi albo częściowego wykonania usługi, nie później niż dzień wystawienia faktury albo uregulowania należności³⁶. W zależności od czynności, która będzie źródłem przychodu, przychód powstanie albo w momencie wydania rzeczy, albo z chwilą częściowego lub całkowitego wykonania usługi.

Wątpliwości wzbudza regulacja, w myśl której przychód z działalności gospodarczej powstaje w momencie uregulowania należności. Może tu tylko chodzić o uzyskanie zaliczki na poczet towarów i usług (przedpłatę), które będą wykonywane w przyszłości. W przypadku wystawienia faktury na zaliczkę – zgodnie z art. 14 ust. 1c ustawy, powstałby przychód równy wysokości pobranej zaliczki. Przepisy, które wiążą datę powstania przychodu z działalności gospodarczej z datą wystawienia faktury, odnoszą się tylko do tych przychodów, o których mówi art. 14 ust. 1 ustawy. Jednocześnie przepis art. 14 ust. 3 pkt 1 „Ustawy o podatku dochodowym” wyklucza jako przychód z działalności gospodarczej między innymi pobrane wpłaty lub należności na poczet przyszłych dostaw towarów i usług, które będą wykonywane później. Skoro bowiem zaliczka (przedpłata) nie jest w ogóle przychodem, to nie ma praktycznej możliwości, aby przychód powstawał w związku z uregulowaniem należności³⁷. Dlatego też należy przyjąć, że takie zaliczki nie stanowią przychodu do momentu wykonania zobowiązań, na których poczet zostały wpłacone.

³⁴ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *op. cit.*, s. 240.

³⁵ *Podatek dochodowy...*, s. 204.

³⁶ Ustawa z 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (DzU nr 217, poz. 1588).

³⁷ *Podatek dochodowy...*, s. 241.

Od 1 stycznia 2007 roku³⁸ ustawodawca wprowadził regulację dotyczącą wszystkich usług o charakterze ciągłym. Określił szczególne momenty powstania przychodu w art. 14 ust. 1e, 1h oraz 1i ustawy. Zgodnie z tym artykułem za datę powstania przychodu w przypadku usługi rozliczanej w okresach rozliczeniowych uważa się ostatni dzień okresu rozliczeniowego określonego w umowie lub na wystawionej fakturze, jednak nie rzadziej niż raz w roku.

Literalne brzmienie art. 14 ust. 1e wskazuje, że w razie rozbieżności pomiędzy okresem rozliczeniowym określonym w umowie a okresem rozliczeniowym określonym na fakturze VAT podatnik ma prawo zdecydować, który okres rozliczeniowy wziąć pod uwagę z zastrzeżeniem, że ustalenie przychodu nastąpi nie rzadziej niż raz w roku³⁹.

W myśl art. 14 ust. 1h ustawy wraz z końcem okresu rozliczeniowego powstają także przychody z tytułu dostarczanej energii elektrycznej.

4. RODZAJE PRZYCHODÓW Z DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

„Ustawa z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych” definiuje większość najważniejszych pojęć z zakresu konstrukcji tego podatku: przychód, koszty uzyskania przychodów, dochód oraz podstawę opodatkowania i skalę podatkową. Inaczej jest z kategorią źródła przychodów, które nie jest zdefiniowana, a tylko wymieniona w art. 10 ust. 1 „Ustawy o podatku od osób fizycznych” – są nią między innymi przychody z pozarolniczej działalności gospodarczej⁴⁰.

4.1. Przychody ze sprzedaży towarów i usług

Podstawowym przychodem są kwoty należne z tytułu świadczeń dokonanych w ramach prowadzonej działalności gospodarczej. U podatników podatku dochodowego od osób fizycznych dokonujących sprzedaży towarów (m.in. wyrobów, materiałów, towarów handlowych), wszelkiego rodzaju energii i odpłatnego świadczenia usług na terytorium kraju – opodatkowanych podatkiem od towarów i usług VAT – przychodem ze sprzedaży (odpłatnej dostawy) jest wartość sprzedaży netto (bez podatku należnego VAT)⁴¹.

Należny podatek VAT, mimo że zawarty jest w cenie sprzedawanego towaru lub usługi⁴², nie stanowi przychodu dla potrzeb podatku dochodowego od osób fizycznych. Zasada ta jest stosowana również do podatku od wartości dodanej obowiązującego w krajach Unii Europejskiej, zapłaconego przez podatników w innych krajach Unii Europejskiej od sprzedanych tam towarów i świadczonych usług⁴³.

³⁸ Ustawa z 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (DzU nr 217, poz. 1588).

³⁹ *Podatek dochodowy...*, s. 205.

⁴⁰ Art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁴¹ Art. 14 ust. 1 ustawy z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług.

⁴² Zob. T. Famulska, *VAT jako instrument polityki fiskalnej w warunkach kryzysu gospodarczego* [w:] *Nowe zarządzanie finansami publicznymi w warunkach kryzysu*, red. S. Owsiak, PWE, Warszawa 2011, s. 82–86.

⁴³ W. Dmoch, T. Szymura, *Opodatkowanie wynagrodzeń członków zarządu spółek kapitałowych*, „Monitor Podatkowy” 2005/9, s. 101.

Należne przychody z działalności gospodarczej dla celów podatkowych pomniejszane są o⁴⁴:

- wartość zwróconych towarów, czyli przyjętych z powrotem przez sprzedającego, zgodnie z dokumentacją potwierdzającą ich liczbę i wartość. Zwrot towarów dokumentuje faktura korygująca, której wartość pomniejsza przychód za ten okres, w którym nastąpił faktyczny ich zwrot, bez względu na jego przyczynę;
- kwoty udzielonych bonifikat i skont są rodzajem zmniejszenia ceny stosowanym przez sprzedającego dla określonych kategorii odbiorców. Najczęściej są to tak zwane preferencje cenowe w postaci opustów finansowych udzielanych nabywcom płacącym gotówką, nabywających określoną ilość towaru lub dokonujących zakupu w określonym przedziale czasowym. Istotą opustu powodującego obniżenie ceny jest przyporządkowanie do konkretnej transakcji potwierdzonej fakturą.

4.2. Odpłatne zbycie składników majątku

Przychodami z odpłatnego zbycia składników majątku wykorzystywanego w działalności gospodarczej oraz przy prowadzeniu działów specjalnych produkcji rolnej są przychody należne ustalone w wartości netto, podobnie jak w przypadku przychodów z odpłatnej dostawy towarów i usług. W odniesieniu do majątku trwałego są to szczególnie przychody z odpłatnego zbycia wykorzystywanych na potrzeby działalności gospodarczej podatnika i objętych ewidencją księgową takich składników, jak⁴⁵:

- środki trwałe – maszyny, urządzenia, samochody, budynki, budowle i inne nieruchomości lub ich części, w tym będące odrębną własnością lokale, spółdzielcze własnościowe prawo do lokali, prawo wieczystego użytkowania gruntów⁴⁶;
- wyposażenie – składniki majątku o wartości początkowej nieprzekraczającej 3500 zł⁴⁷, mających charakter środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych jednorazowo odpisanych w koszty z wyłączeniem składników, których wartość początkowa nie przekracza 1500 zł;
- wartości niematerialne i prawne,
– ujętych w ewidencji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, w tym także przychody z odpłatnego zbycia wyposażenia⁴⁸.

Zgodnie z art. 14 ust. 2 pkt 17 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych do przychodów zalicza się również przychód z odpłatnego zbycia składników majątku:

- pozostałych na dzień likwidacji działalności gospodarczej prowadzonej samodzielnie;
- otrzymanych w związku z likwidacją spółki niebędącej osobą prawną lub wystąpieniem z takiej spółki.

Przychody te powstają bez względu na okres, który upłynął od momentu nabycia tych rzeczy i praw do momentu ich odpłatnego zbycia. W wypadku osób fizycznych przychód

⁴⁴ Art. 14 ust. 1 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁴⁵ Art. 14 ust. 2 pkt 1 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁴⁶ P. Felis, M. Jamróży, J. Szlęzak-Matusewicz, *Podatki i składki w działalności przedsiębiorców*, Difin, Warszawa 2010, s. 85.

⁴⁷ Art. 22d ust. 1 w związku z art. 22a ust. 1 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁴⁸ P. Felis, M. Jamróży, J. Szlęzak-Matusewicz, *op. cit.*, s. 85.

podatkowy powstaje także wówczas, gdy przedmiotem zbycia są składniki majątku uprzednio wycofane z działalności gospodarczej, jeżeli między pierwszym dniem miesiąca następującego po miesiącu, w którym zostały one wycofane z działalności gospodarczej, a dniem ich odpłatnego zbycia nie upłynęło 6 lat⁴⁹.

Wysokość przychodów z odpłatnego zbycia składników majątku ustala się w kwocie określonej w umowie pomniejszonej o koszty odpłatnego zbycia. W przypadku gdyby cena, bez uzasadnionej przyczyny, znacznie odbiegała od wartości rynkowej tych rzeczy lub praw, organy skarbowe mogą wysokość tego przychodu określić w wartości rynkowej na podstawie cen rynkowych stosowanych w obrocie tego samego rodzaju i gatunku, z uwzględnieniem szczególnie ich stanu i stopnia zużycia oraz czasu i miejsca odpłatnego zbycia⁵⁰.

Przed 1 stycznia 2003 r. przychodu z działalności gospodarczej nie stanowiły przychody ze zbycia jakichkolwiek nieruchomości, prawa wieczystego użytkowania gruntu. Do powstania przychodu z działalności gospodarczej składniki majątku muszą być wykorzystane w działalności gospodarczej⁵¹. Dotyczy on zarówno składników majątku, które w chwili zbycia są używane w działalności gospodarczej, jak i składników majątkowych, które były – ale już nie są – używane w działalności w chwili ich zbycia. Przychodem ze sprzedaży składników majątkowych wykorzystywanych w działalności gospodarczej jest kwota, która jest określona w umowie odpłatnego zbycia.

4.3. Dotacje, subwencje, dopłaty i nieodpłatne świadczenia

Przychodem z działalności gospodarczej są również dotacje, subwencje, dopłaty i inne nieodpłatne świadczenia otrzymane ze środków publicznych – budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu terytorialnego, agencji rządowych, ze środków bezzwrotnej pomocy zagranicznej, funduszy celowych, refundacji z PFRON albo z Funduszu Pracy – na pokrycie kosztów albo jako zwrot wydatków⁵². W tym wypadku przychód powstaje w momencie otrzymania, a nie w dacie wymagalności na przykład dopłaty lub świadczenia⁵³.

Dotacje, subwencje, dopłaty i inne nieodpłatne świadczenia nie stanowią przychodu, gdy są związane z otrzymaniem, zakupem lub wytworzeniem we własnym zakresie środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych, od których dokonuje się odpisów amortyzacyjnych.

W kwestii niezaliczania do przychodów kwot otrzymanych na wytworzenie środków trwałych wypowiedziała się między innymi Izba Skarbowa w Gdańsku pismem z 8 sierpnia 2004 r., BI/005-0131/04: „[...] Biorąc pod uwagę dyspozycję zawartą w treści art. 14 ust. 2 pkt 2 ustawy z 26.07.1991 r., zwrot części wydatków poniesionych przez spółkę cywilną na przystosowanie jej siedziby do potrzeb prowadzonej działalności gospodarczej, [...] nie będą stanowiły przychodu spółki cywilnej, pod warunkiem że zwrot ten związany jest

⁴⁹ E. Kosakowski, *op. cit.*, s. 79.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 80.

⁵¹ Ustawa z 30 sierpnia 2002 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (DzU nr 169, poz. 1384).

⁵² Art. 14 ust. 2 pkt 2 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁵³ E. Kosakowski, *op. cit.*, s. 85.

z otrzymaniem, zakupem albo wytworzeniem we własnym zakresie środków trwałych, od których dokonuje się odpisów amortyzacyjnych zgodnie z przepisami ustawy z 26.07.1991 r.”

Tak więc nie będą przychodem dotacje przeznaczone na zakup środków trwałych. Dotacje mogą mieć charakter przedmiotowy i te – zazwyczaj – mogą otrzymywać podatnicy podatku dochodowego od osób fizycznych. W myśl art. 23 ust. 1 pkt 45 ustawy z 26 lipca 1991 r. nie uważa się za koszty uzyskania przychodów odpisów z tytułu zużycia środków trwałych, dokonywanych według zasad określonych w art. 22a–22o, od tej części ich wartości, która odpowiada poniesionym wydatkom na nabycie lub wytworzenie tych środków we własnym zakresie, odliczonym od podstawy opodatkowania podatkiem dochodowym albo zwróconym podatnikowi w jakiegokolwiek formie.

„Ustawa z 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych”⁵⁴ nie określa jednoznacznie definicji subwencji; wymienia je łącznie z wydatkami z tytułu dotacji. Przez pojęcie subwencji rozumie się bezzwrotną pomoc finansową udzielaną instytucjom lub przedsiębiorstwom na pokrycie kosztów ich działalności. Najczęściej subwencje przyznaje budżet państwa dla jednostek samorządu terytorialnego w celu pokrycia ich deficytów budżetowych (subwencja ogólna)⁵⁵. Przykładem może być świadczenie na rzecz pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne. W takiej sytuacji to świadczenie ma charakter subwencji. Oznacza to, że zgodnie z art. 14 ust. 2, pkt 2 „Ustawy z 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych” są przychodem z działalności gospodarczej.

Przepisy nie definiują także pojęcia refundacji (refundacją są np. świadczenia dla aptek tytułem wyrównania kosztów leków wydawanym osobom ubezpieczonym bezpłatnie lub za częściową odpłatnością). Dotyczy sytuacji gdy wydatki zostały już poniesione i następuje ich wyrównanie w całości lub części w późniejszym terminie⁵⁶.

4.4. Otrzymane kary umowne

Do przychodów podatkowych zalicza się otrzymane kary umowne, stanowiące naprawienie szkody powstałej w wyniku niewykonania lub nienależytego wykonania przez dostawcę świadczenia na przykład z tytułu niewykonania świadczenia w terminie, dostarczenie towarów z wadami, niewłaściwe wykonanie usługi.

Obowiązek zapłaty kary umownej może wynikać wyłącznie z postanowień umowy cywilnoprawnej (art. 483 § 1 k.c.). Należy się ona wierzycielowi w umówionej wysokości niezależnie od rozmiaru poniesionej szkody tylko wtedy, gdy dłużnik ponosi odpowiedzialność za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania. Kara umowna może być wyłącznie sankcją za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązań niepieniężnych (wyrok SN z 18 sierpnia 2005 r., V CK 90/2005)⁵⁷.

Przedsiębiorca, zamawiając u kontrahenta określony towar lub usługę, któremu zależy na należywym i terminowym dostarczeniu towaru lub wykonaniu usługi, powinien zastrzec w umowie karę umowną. Kara ta może być zastrzeżona wyłącznie w przypadku, gdy dłużnik zobowiązał się spełnić świadczenie niepieniężne, na przykład dostarczyć towar, wykonać usługę, powstrzymać się od określonych działań. Nie można jednak zastrzec

⁵⁴ DzU nr 157, poz. 1240, ze zm.

⁵⁵ A. Bień, W. Bień, *Słownik finansów*, wyd. II uzupełnione, Difin, Warszawa 2010, s. 119–120.

⁵⁶ Zob. M. Stahl, B. Jaworska-Dębska, *Encyklopedia samorządu terytorialnego, zadania i kompetencje*, część II, Difin, Warszawa 2011, s. 313–314.

⁵⁷ E. Kosakowski, *op. cit.*, s. 85.

kary umownej w sytuacji, gdy dłużnik jest zobowiązany do zapłaty określonej kwoty pieniężnej, na przykład wynagrodzenia za wykonaną usługę⁵⁸.

Kara umowna jest dodatkowym zastrzeżeniem w umowie. Strony postanawiają w nim, że naprawienie szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania niepieniężnego nastąpi przez zapłatę określonej sumy pieniężnej. Kara umowna zastępuje odszkodowanie, którego wierzyciel może dochodzić tylko na tak zwanych zasadach ogólnych. Strony mogą w umowie zastrzec kilka kar umownych uzależnionych do różnych sytuacji, szczególnie dozwolone jest zastrzeżenie odrębnej kary za niewykonanie zobowiązania i odrębnej za nienależyte wykonanie zobowiązania. Możliwe jest także równoczesne dochodzenie kilku kar umownych zastrzeżonych w stosunku do różnych uchybień, jeżeli wystąpiły one łącznie⁵⁹.

Kara umowna staje się przychodem dopiero w momencie, gdy podatnik ją otrzyma. Konieczne jest faktyczne wyegzekwowanie takiej należności, dobrowolnie lub z zastosowaniem przymusu, na przykład poprzez skorzystanie z usług komornika. Mogą również zaistnieć sytuacje, gdy następuje zwrot zapłaconej przez podatnika, a niesłusznie naliczonej kary umownej. Zgodnie z interpretacją prawa podatkowego, wydanego przez I Urząd Skarbowy w Kielcach (nr OG/005/70/PDI/4115-18a/2005), naliczona i zapłacona kara umowna z tytułu zwłoki w wykonaniu robót i usług jest kosztem uzyskania przychodów. W wypadku zaistnienia okoliczności, w której sąd w orzeczeniu uzna, że kara umowna nie przysługiwała zleceniodawcy, a zleceniodawca zwróci niesłusznie naliczoną i potrąconą karę umowną zgodnie z orzeczeniem sądu, u podatnika powstanie przychód do opodatkowania w momencie wpływu równowartości kary umownej na konto podatnika.

4.5. Wartość umorzonych lub przedawnionych zobowiązań

Przychodem z działalności gospodarczej jest także wartość umorzonych lub przedawnionych zobowiązań, w tym z tytułu zaciągniętych kredytów (pożyczek), z wyjątkiem umorzonych pożyczek z Funduszu Pracy⁶⁰. Warunkiem uznania za przychód umorzonych i przedawnionych zobowiązań jest zwiększenie zdolności podatkowej podatnika. Takiego warunku nie spełniają zobowiązania umorzone w związku z postępowaniem upadłościowym, dlatego nie są one uznawane za przychód. Umorzenie zobowiązania następuje, w przypadku gdy wierzyciel zwalnia dłużnika z długu, a dłużnik zwolnienie przyjmuje. Zwolnienie z długu następuje w momencie zawarcia umowy pomiędzy wierzycielem a dłużnikiem⁶¹.

Zgodnie z regulacjami zawartymi w kodeksie cywilnym występują następujące sposoby umorzenia wierzytelności:

- potrącenie (art. 498 kc), gdy dwie osoby są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami. Każda osoba może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony, jeżeli przedmiotem obu wierzytelności są pieniądze lub rzeczy tej samej jakości (gatunku), a obie wierzytelności są wymagalne i mogą być dochodzone

⁵⁸ T. Konieczny, *Kara umowna zamiast odszkodowania*, „Gazeta Podatkowa” 2008/47.

⁵⁹ A. Bajerska, *Na wszelki wypadek zapisz karę*, www.rzeczpospolita.pl/dodatki/firma (dostęp: kwiecień 2011).

⁶⁰ Art. 14 ust. 3 pkt 6 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁶¹ H. Litwińczuk, Karwat Piotr, *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, t. I, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2008, s. 105.

przed sądem lub przed innym organem państwowym. W wyniku potrącenia obie wierzytelności umarzają się wzajemnie do wysokości wierzytelności niższej – po stronie podmiotów dokonujących potrącenia nie powstanie przychód;

- odnowienie (art. 506 kc), jeżeli w celu umorzenia zobowiązania dłużnik zobowiąże się, za zgodą wierzyciela, spełnić inne świadczenie lub to samo świadczenie, ale z innej podstawy prawnej, zobowiązanie dotychczasowe wygasa – w tym wypadku również nie powstanie przychód, ale powstanie nowe zobowiązanie;
- zwolnienie dłużnika z długu (art. 508 kc), zobowiązanie wygasa, gdy wierzyciel zwalnia dłużnika z długu, a dłużnik zwolnienie przyjmuje – po stronie podmiotu zwolnionego z długu powstanie przychód w wysokości wartości umorzonej wierzytelności. Do tego zwolnienia niezbędne jest zawarcie umowy pomiędzy wierzycielem, a dłużnikiem, w której dłużnik oświadczy, że przyjmuje zwolnienie z długu.

Przychód z tytułu przedawnienia zobowiązań powstaje w dacie przedawnienia. Bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne. Dla roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej termin przedawnienia wynosi trzy lata⁶².

4.6. Pozostałe rodzaje przychodów podatkowych

Do przychodów podatkowych związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą zalicza się również⁶³:

- 1) różnice kursowe;
- 2) odsetki od środków na rachunkach bankowych utrzymywanych w związku z wykonywaną działalnością oraz odsetki od należności, udzielonych pożyczek, kredytów, a także odsetki zasądzone wyrokiem sądowym;
- 3) wartość zwróconych wierzytelności, które zostały odpisane jako nieściągalne albo na które utworzono rezerwy zaliczone uprzednio do kosztów uzyskania przychodów – przychód ustala się proporcjonalnie do udziału zwróconej części wierzytelności w jej ogólnej kwocie;
- 4) wartość zwróconych wierzytelności wynikających z umowy, zaliczonych uprzednio do kosztów uzyskania przychodów;
- 5) wartość umorzonych należności, przedawnionych lub odpisanych jako nieściągalne w tej części, od której dokonane odpisy aktualizujące zostały uprzednio zaliczone do kosztów uzyskania przychodów;
- 6) równowartość odpisów aktualizujących wartość należności, uprzednio zaliczonych do kosztów uzyskania przychodów, w przypadku ustania przyczyn, dla których dokonano tych odpisów;
- 7) w wypadku obniżenia lub zwrotu podatku od towarów i usług⁶⁴ lub zwrotu podatku akcyzowego⁶⁵ zgodnie z odrębnymi przepisami naliczony podatek od towarów i usług lub zwrócony podatek akcyzowy w tej części, w której podatek uprzednio został zaliczony do kosztów uzyskania przychodów;

⁶² Art. 118 kc.

⁶³ P. Felis, M. Jamroży, J. Szlęzak-Matusewicz, *op. cit.*, s. 86–87.

⁶⁴ Zob. *Planowanie budżetowe a alokacja zasobów*, red. S. Owsiak, PWE, Warszawa 2008, s. 152–158.

⁶⁵ Ustawa z 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym (DzU z 2011 r., nr 108, poz. 626, ze zm.).

- 8) równowartość rozwiązanych lub zmniejszonych rezerw, zaliczonych uprzednio do kosztów uzyskania przychodów⁶⁶;
- 9) kwota podatku od towarów i usług:
  - nie została uwzględniona w wartości początkowej środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, podlegających amortyzacji lub
  - dotycząca rzeczy lub praw niebędących środkami trwałymi lub wartościami materialnymi i prawnymi w części, w jakiej dokonano korekty powodującej zwiększenie podatku odliczonego zgodnie z art. 91 ustawy o podatku od towarów i usług;
- 10) przychody osiągnięte w związku ze zwrotem lub otrzymaniem kredytu (pożyczki), jeżeli był waloryzowany kursem waluty obcej, w przypadku gdy⁶⁷:
  - kredytodawca (pożyczkodawca) otrzymuje środki pieniężne stanowiące spłatę kapitału w wysokości wyższej od kwoty udzielonego kredytu (pożyczki) – w wysokości różnicy pomiędzy kwotą zwróconego kapitału a kwotą udzielonego kredytu (pożyczki),
  - kredytobiorca (pożyczkobiorca) zwraca tytułem spłaty kredytu (pożyczki) środki pieniężne stanowiące spłatę kapitału w wysokości niższej od kwoty otrzymanego kredytu (pożyczki) – w wysokości różnicy pomiędzy kwotą otrzymanego kredytu (pożyczki) a kwotą zwróconego kapitału;
- 11) wartość otrzymanych świadczeń w naturze i innych nieodpłatnych świadczeń w postaci⁶⁸:
  - rzeczy lub praw (świadczeń w naturze)⁶⁹ otrzymanych nieodpłatnie w całości lub części, to jest świadczeń, za które podatnik nie otrzymuje zapłaty w formie pieniężnej lub innej, na przykład w postaci praw rzeczowych, produktów, wierzytelności. Do tego typu świadczeń zaliczanych do przychodów podatkowych należy również wartość środków trwałych, otrzymanych przez podatnika nieodpłatnie w formie przyznanych mu nagród lub uzyskanych w wyniku losowania,
  - wartość innych otrzymanych nieodpłatnie lub częściowo nieodpłatnie świadczeń służących prowadzeniu działalności gospodarczej (cudzych usług lub rzeczy), nieoprocentowanej lub też niskoprocentowanej pożyczki – w przypadku pożyczki świadczeniem nieodpłatnym jest kwota odsetek, jakie podatnik otrzymujący świadczenie musiałby zapłacić na rynku bankowym od porównywalnego kredytu⁷⁰;
- 12) otrzymane wynagrodzenie za obsługę pracowniczego programu emerytalnego uczestnika, w związku ze zwrotem środków pochodzących ze składki dodatkowej⁷¹;
- 13) wynagrodzenia płatników z tytułu⁷²:
  - terminowego wpłacania podatków pobranych na rzecz budżetu państwa,

⁶⁶ J. Głuchowski, *Polskie prawo podatkowe*, LexisNexis, Warszawa 2002, s. 331.

⁶⁷ P. Felis, M. Jamroży, J. Szlęzak-Matusewicz, *op. cit.*, s. 87.

⁶⁸ E. Kosakowski, *op. cit.*, s. 89.

⁶⁹ Art. 11 ust. 1 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁷⁰ Art. 11 ust. 2a i 2b ww. ustawy.

⁷¹ Art. 14 ust. 2 pkt 9 ww. ustawy.

⁷² Art. 14 ust. 2 pkt 10 ww. ustawy.

- wykonywania zadań związanych z ustalaniem prawa do świadczeń i ich wysokości oraz wypłatą świadczeń z ubezpieczenia społecznego, określonych w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych.
Kwota wynagrodzenia jest potrącana przez płatnika z kwoty pobranych podatków i składek⁷³;
- 14) przychody z najmu, podnajmu, dzierżawy, poddzierżawy oraz z innych umów o podobnym charakterze (np. leasingu), objętych ewidencją środków trwałych związanych z działalnością gospodarczą⁷⁴;
- 15) otrzymane odszkodowania za szkody dotyczące składników majątku związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą⁷⁵ lub z prowadzeniem działów specjalnych produkcji rolnej⁷⁶ – są to szczególnie odszkodowania otrzymane z tytułu ubezpieczeń majątkowych, a także wszystkie inne odszkodowania⁷⁷. Odszkodowania stanowią przychód podatkowy z działalności gospodarczej, a w przypadku tak zwanych odszkodowań powypadkowych przychód stanowi jedynie nadwyżka otrzymanego odszkodowania nad niezaliczonymi do kosztów podatkowych kosztami remontu powypadkowego zgodnie z pismem Ministra Finansów MB8/232/2007 z 27 kwietnia 2007 r.⁷⁸;
- 16) środki pieniężne otrzymane przez wspólnika spółki niebędącej osobą prawną z tytułu wystąpienia z takiej spółki⁷⁹.

Ponadto do przychodów z działalności gospodarczej zalicza się odsetki na rachunkach bankowych prowadzonych w związku z wykonywaną działalnością. Przedsiębiorca dodaje odsetki do dochodu i odprowadza podatek. Przychód z tytułu odsetek bankowych powstaje z chwilą faktycznego ich wypłacenia lub z datą ich kapitalizacji. Odsetki nie stanowią przychodu w dniu ich naliczenia, tylko faktycznego otrzymania lub w dniu ich kapitalizacji, co wynika z przepisów art. 1 ust. 2 pkt 5 w związku z art. 14 ust. 3 pkt 1 i 2 ustawy z 26 lipca 1991 r. – w związku z uznaniem środków na rachunkach bankowych przedsiębiorcy⁸⁰.

Katalog źródeł przychodów w rozumieniu art. 10 ust. 1 ustawy nie jest katalogiem zamkniętym. Wyliczenie źródeł przychodów ma na celu pogrupowanie ich według podobnego charakteru, co następnie skutkuje zróżnicowanym traktowaniem poszczególnych przychodów pochodzących z różnych źródeł. O otwartym charakterze tego katalogu najlepiej świadczy pkt 9 „inne źródła”, rozwinięty w art. 20 ustawy, zawierającym niepełną

⁷³ J. Głuchowski, *op. cit.*, s. 331.

⁷⁴ Art. 14 ust. 2 pkt 11 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁷⁵ Należy podkreślić, że jak wskazuje Pukała, ubezpieczenia są najczęściej stosowanym narzędziem zarządzania ryzykami związanymi z prowadzeniem działalności gospodarczej, a uzyskane odszkodowania wpływają na ciągłość działania tych podmiotów. Pukała R., *Ubezpieczenie jako narzędzie ograniczenia ryzyka działalności przedsiębiorstwa*, [w:] *Эффективное управление предприятием и регионом*, Сборник научных статей, Гродненский государственный университет им. Янки Купалы, Гродно 2011, s. 234.

⁷⁶ Art. 14 ust. 2 pkt 12 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁷⁷ P. Felis, M. Jamroży, J. Szlęzak-Matusiewicz, *op. cit.*, s. 86–87.

⁷⁸ E. Kosakowski, *op. cit.*, s. 87.

⁷⁹ Art. 14 ust. 2 pkt 16 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁸⁰ *Podatek dochodowy...*, s. 211.

(przykładową) listę przychodów uzyskiwanych z innych źródeł⁸¹. Oznacza to, że przychody ze źródeł niewymienionych bezpośrednio w ustawie również podlegają opodatkowaniu podatkiem od osób fizycznych⁸², chyba że analizowana ustawa nie będzie miała do nich zastosowania.

Nie mają zastosowania przepisy ustawy o podatku od osób fizycznych do przychodów wynikających z czynności, które nie mogą być przedmiotem prawnie skutecznej umowy⁸³, na przykład przychody z działalności przestępczej, sprzedaż rzeczy przez osobę niebędącą jej właścicielem.

5. RÓŻNICE KURSOWE JAKO PRZYCHÓD PODATKOWY

Do celów podatkowych przychody podmiotu gospodarczego muszą być wyrażone w złotych polskich. Często jednak podatnik osiąga przychód w walucie obcej za sprzedane towary lub świadczone usługi na rzecz zagranicznego kontrahenta, a także dokonuje innych operacji w walutach obcych, na przykład zaciąga pożyczki, nabywa lub zbywa walutę obcą. Przy transakcjach powodujących powstanie przychodu lub kosztu uzyskania przychodu stosuje się kurs średni NBP z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień uzyskania przychodu lub kosztu oraz kursy faktyczne odpowiednio z dnia otrzymania przychodu i z dnia zapłaty⁸⁴.

Dodatnie różnice kursowe zwiększają odpowiednio przychody, a ujemne różnice kursowe zaliczane są do kosztów uzyskania przychodów. W myśl art. 24c ust. 2 ustawy dodatnie różnice kursowe powstają, jeżeli⁸⁵:

- wartość przychodu należnego wyrażonego w walucie obcej po przeliczeniu na złote według kursu średniego ogłoszonego przez NBP z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień uzyskania przychodu jest niższa od wartości tego przychodu w dniu jego otrzymania, przeliczonego według faktycznie zastosowanego kursu waluty z tego dnia;
- poniesiony koszt wyrażony w walucie obcej po przeliczeniu według średniego kursu NBP jest wyższy od wartości tego kosztu w dniu zapłaty, przeliczonej według faktycznie zastosowanego kursu waluty z tego dnia;
- wartość otrzymanych lub nabytych środków lub wartości pieniężnych w walucie obcej w dniu ich wpływu jest niższa od wartości tych środków lub wartości pieniężnych w dniu zapłaty lub innej formy wypływu tych środków, według faktycznie zastosowanego kursu waluty z tych dni;
- wartość kredytu lub pożyczki w walucie obcej w dniu ich udzielenia jest niższa od wartości tego kredytu lub pożyczki w dniu ich zwrotu, przeliczonej według faktycznie zastosowanego kursu waluty z tych dni;
- wartość kredytu lub pożyczki w walucie obcej w dniu ich otrzymania jest wyższa od wartości tego kredytu lub pożyczki w dniu ich spłaty, przeliczonej według faktycznie zastosowanego kursu waluty z tych dni.

⁸¹ *Ibidem*, s. 119.

⁸² Art. 20 ust. 3 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

⁸³ Art. 2 ust. 1 pkt 4 ww. ustawy.

⁸⁴ Art. 11a ust. 1 i 2 ww. ustawy.

⁸⁵ H. Litwińczuk, P. Karwat, *op. cit.*, s. 111–112.

Kurs faktycznie zastosowany przez podatnika – zgodnie z art. 24c ust. 5 ustawy – nie może być niższy od kursu średniego NBP pomniejszonego o 5% ani wyższy od kursu średniego NBP powiększonego o 5% – kurs średni NBP liczony jest z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień faktycznie zastosowanego kursu waluty. Jeżeli podatnik przyjmie kurs faktyczny wykraczający poza dopuszczalne granice odchyżeń, to organ podatkowy⁸⁶ może wezwać strony umowy do zmiany tej wartości i do wskazania przyczyn uzasadniających zastosowanie takiego kursu, a w przypadku niedokonania zmian i niewskazania przyczyn organ podatkowy zmienia ten kurs, opierając się na kursie walut ogłaszanych przez NBP.

6. WYŁĄCZENIA Z PRZYCHODÓW PODLEGAJĄCYCH OPODATKOWANIU W ZWIĄZKU Z PROWADZONĄ DZIAŁALNOŚCIĄ GOSPODARCZĄ

W ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych wskazano, jakich kwot nie zalicza się do przychodów z działalności gospodarczej.

Zgodnie z art. 14 ust. 2c ustawy do przychodów tych nie zalicza się przychodów z odpłatnego zbycia wykorzystywanych na potrzeby związane z działalnością gospodarczą oraz przy prowadzeniu działań specjalnych produkcji rolnej:

- budynku mieszkalnego, jego części lub udziału w takim budynku,
- lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość lub udziału w takim lokalu,
- gruntu lub udziału w gruncie albo prawa użytkowania wieczystego gruntu lub udziału w takim prawie, związanych z tym budynkiem lub lokalem,
- spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego lub udziału w takim prawie oraz
- prawa do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej lub udziału w takim prawie – przychody te opodatkowane są na innych zasadach⁸⁷.

Zgodnie z art. 14 ust. 3 ustawy do przychodów nie zalicza się⁸⁸:

- 1) pobranych wpłat lub zarachowanych należności na poczet dostaw towarów i usług, które zostaną wykonane w następnych okresach sprawozdawczych – zaliczki i przedpłaty zostaną uznane za przychód i wpłyną na wysokość dochodu podatkowego w okresie sprawozdawczym, w którym powstanie wierzytelność z tytułu sprzedaży towarów i usług;
- 2) otrzymanych pożyczek i kredytów oraz zwróconych pożyczek, z wyjątkiem skapitalizowanych odsetek od tych pożyczek – niezaliczenie do przychodu pożyczek i kredytów uzyskanych na cele działalności gospodarczej wynika z tego, że musi być dokonana spłata w takiej samej wysokości. Taka sama sytuacja dotyczy pożyczek zwróconych pożyczkodawcy i wpłaconych kaucji, które następnie są zwracane – nie stanowią one dla podatnika ani kosztu, ani przychodu. Przychodem dla podatnika są natomiast faktycznie otrzymane odsetki od pożyczek i kredytów⁸⁹;
- 3) kwot naliczonych, lecz nieotrzymanych odsetek od należności, w tym również od udzielonych pożyczek – odsetki za zwłokę w zapłacie naliczone przez sprzedawcę

⁸⁶ Organy podatkowe wymieniono w rozdz. I ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa.

⁸⁷ P. Felis, M. Jamroży, J. Szlęzak-Matusewicz, *op. cit.*, s. 85.

⁸⁸ H. Litwińczuk, P. Karwat, *op. cit.*, s. 109.

⁸⁹ *Ibidem*.

- staną się przychodem dopiero w momencie ich faktycznego uzyskania. Również odsetki naliczone pożyczkobiorcy w związku z udzieloną pożyczką będą stanowiły przychód w momencie, kiedy zostaną faktycznie otrzymane przez pożyczkodawcę⁹⁰;
- 4) zwróconych, umorzonych lub zaniechanych podatków i opłat stanowiących dochody budżetu państwa albo budżetów jednostek samorządu terytorialnego, niezaliczonych do kosztów uzyskania przychodów;
  - 5) zwróconych innych wydatków niezaliczonych do kosztów uzyskania przychodów – nie stanowią przychodu na przykład⁹¹:
    - zwrot przez dłużnika kwoty zapłaconego za niego długu ze względu na niezaliczenie do kosztów uzyskania przychodów wydatków na spłatę poręczanego długu⁹²,
    - zwrot kar umownych i odszkodowań z tytułu wad dostarczonych towarów,
    - zwrot wydatków związanych z zakupem kas fiskalnych dokonywanym w trybie i na zasadach określonych art. 111 ust. 4 ustawy o VAT;
  - 6) zwróconych, umorzonych lub zaniechanych wpłat dokonywanych na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na podstawie odrębnych przepisów, niezaliczonych do kosztów uzyskania przychodów;
  - 7) przychodów, które w rozumieniu przepisów o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych⁹³ zwiększają ten fundusz. Są to szczególnie⁹⁴:
    - odsetki od środków zgromadzonych na tym funduszu,
    - wpływy z opłat pobieranych za korzystanie z działalności socjalnej,
    - oprocentowanie pożyczek udzielonych na cele mieszkaniowe,
    - przychody ze sprzedaży, dzierżawy i likwidacji środków trwałych służących działalności socjalnej,
    - przychody ze sprzedaży i likwidacji zakładowych domów i lokali mieszkalnych w części nieprzeznaczonej na utrzymanie pozostałych zakładowych zasobów mieszkaniowych,
    - wpływy z prowadzenia domów i lokali zakładowych (czynsze),
    - darowizny oraz zapisy osób fizycznych i prawnych,
    - wierzytelności likwidowanych zakładowych funduszy socjalnego i mieszkaniowego.
  - 8) kwoty stanowiącej równowartość umorzonych zobowiązań, w tym także umorzonych pożyczek (kredytów), jeżeli umorzenie zobowiązań jest związane z postępowaniem upadłościowym z możliwością zawarcia układu w rozumieniu przepisów prawa upadłościowego i naprawczego⁹⁵;
  - 9) zwolnionych od wpłat należności z tytułu podatku od towarów i usług oraz zwróconej różnicy podatku od towarów i usług, dokonywanych na podstawie odrębnych

⁹⁰ W. Dmoch, T. Szymura, *op. cit.*, s. 114.

⁹¹ E. Kosakowski, *op. cit.*, s. 98.

⁹² H. Litwińczuk, P. Karwat, *op. cit.*, s. 109.

⁹³ Ustawa z 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (tj. DzU z 2012 r., poz. 592).

⁹⁴ Art. 7 ust. 1 ww. ustawy.

⁹⁵ Ustawa z 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (tj. DzU z 2009 r., nr 175, poz. 1361, ze zm.).

przepisów. Zasady zwrotu różnicy podatku VAT określono w ustawie o podatku od towarów i usług⁹⁶. Różnicę podatku VAT stanowi nadwyżka kwoty podatku naliczonego nad podatkiem należnym w danym miesiącu lub kwartale. Kwota różnicy podatku VAT jest zwracana podatnikowi lub obniża kwotę podatku należnego w następnych okresach rozliczeniowych – zgodnie z decyzją podatnika⁹⁷;

- 10) przychodów z odpłatnego zbycia na podstawie umowy przewłaszczenia w celu zabezpieczenia wierzytelności, w tym pożyczki lub kredytu – do czasu ostatecznego przeniesienia własności przedmiotu umowy. W momencie zawarcia umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie nie dochodzi do faktycznego przeniesienia własności przewłaszczanej rzeczy. Ostateczne przeniesienie własności następuje dopiero w momencie, kiedy kredytobiorca nie dokona spłaty kredytu lub pożyczki⁹⁸.

Poza przychodami wyłączonymi z zakresu przychodów z działalności gospodarczej na podstawie art. 14 ust. 3 „Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych” niektóre przychody są zwolnione także na mocy art. 21 ustawy. Należą do nich takie przychody, jak⁹⁹:

- odsetki otrzymane w związku ze zwrotem nadpłaconych zobowiązań podatkowych i innych należności budżetowych;
- oprocentowanie zwrotu różnicy podatku od towarów i usług;
- przychody uzyskane w ramach bezzwrotnej pomocy;
- kwoty otrzymane od agencji rządowych;
- wartość nieodpłatnych świadczeń otrzymanych od świadczeniodawcy w związku z jego promocją lub reklamą – jeżeli jednostkowa wartość tych świadczeń nie przekracza kwoty 200 zł. Zwolnienie nie ma zastosowania, jeżeli świadczenie jest dokonywane na rzecz pracownika świadczeniodawcy lub osoby pozostającej ze świadczeniodawcą w stosunku cywilnoprawnym¹⁰⁰.

Pojęcie przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej definiuje artykuł 14 ust. 1 tej ustawy oraz ust. 2 tego artykułu, w którym zawarto katalog kategorii stanowiących przychód. W weryfikowaniu, czy dana kategoria jest przychodem, należy wziąć pod uwagę również regulacje wynikające z art. 14 ust. 2b–3 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, w których wyszczególnione są kategorie niestanowiące przychodu. Dopiero powiązanie tych trzech regulacji pozwala określić, czy dana kategoria jest przychodem z pozarolniczej działalności gospodarczej, czy też nim nie jest. Ważnym aspektem jest również prawidłowe ustalenie daty uzyskania przychodu należnego z poszczególnych źródeł¹⁰¹.

⁹⁶ Szczegółowe zasady zwrotu podatku określa rozdz. IX ustawy z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług.

⁹⁷ W. Dmoch, T. Szymura, *op. cit.*, s. 117.

⁹⁸ *Ibidem*, s. 118.

⁹⁹ H. Litwińczuk, P. Karwat, *op. cit.*, s. 10.

¹⁰⁰ Art. 21 ust. 1 pkt 68 a ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

¹⁰¹ W. Dmoch, T. Szymura, *op. cit.*, s. 101.

7. NIEUJAWNIONE ŹRÓDŁA PRZYCHODÓW I ICH OPODATKOWANIE

Opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych podlegają wszystkie dochody osiągnięte przez podatników. Jednak z różnych względów podatnicy ukrywają osiągnane przez siebie dochody, tak aby nie zapłacić od nich podatku. Pojęcie „źródła nieujawnionego” odnosi się do sytuacji, gdy podatnik w ogóle nie wskazuje źródeł przychodów bądź wskazane źródła są niewiarygodne¹⁰².

Dochody nieujawnione pojawiają się wówczas, gdy ujawnia się wcześniej ukryty dochód, natomiast nie zostało ujawnione jego źródło. Dochodem nieujawnionym jest więc dochód, który nie ma żadnego uzasadnienia w znanych organom podatkowym źródłach przychodu i którego nie można powiązać z żadnym innym źródłem przychodu¹⁰³. O tym, że takie źródło istnieje, świadczą konsumpcja oraz oszczędności podatnika.

Nieujawnionym źródłem przychodu jest źródło, z którego osoba go uzyskuje, niepowiadając o tym właściwemu organu podatkowego i nie uiszczając podatku. Może nim być pozarolnicza działalność gospodarcza, najem, wykonywanie wolnego zawodu, przychody z kapitału pieniężnego lub praw majątkowych¹⁰⁴. Przychód taki ustala się na podstawie poniesionych przez podatnika w roku podatkowym wydatków i wartości zgromadzonego w tym roku mienia, jeżeli wydatki te i wartości nie znajdują pokrycia w mieniu zgromadzonym przed poniesieniem tych wydatków lub zgromadzeniem mienia, pochodzących z przychodów uprzednio opodatkowanych lub wolnych od opodatkowania¹⁰⁵.

W celu ujawnienia organ podatkowy prowadzi postępowanie w stosunku do podatnika, w odniesieniu do którego ma informacje, że dokonuje wydatków przewyższających legalne dochody bądź też gromadzi znaczne zasoby finansowe lub majątkowe, które nie mają pokrycia w ujawnionych źródłach przychodów. Organ podatkowy ma obowiązek przestrzegać zasady praworządności, celowości i prawdy obiektywnej¹⁰⁶. Powinien on zapewnić podatnikowi czynny udział w każdym stadium postępowania¹⁰⁷, a przed wydaniem decyzji umożliwić mu wypowiedzenie się co do zebranych dowodów i materiałów. Zobowiązany też jest podjąć wszelkie czynności, które umożliwią w sposób wyczerpujący kompletowanie i ocenę materiału dowodowego¹⁰⁸. W wypadku wątpliwości organ podatkowy powinien udowodnić podatnikowi brak pokrycia wydatków lub gromadzonych zasobów w ujawnionych źródłach przychodów. W końcowym etapie postępowania podatnik poznaje się z całością zgromadzonego materiału¹⁰⁹.

Po zakończonym postępowaniu organ podatkowy wydaje decyzję, w której ustala wysokość należnego podatku od dochodu. Dochody z nieujawnionych źródeł podlegają obciążeniu 75-procentową stawką podatku od obliczonego dochodu¹¹⁰. Ta stawka podatkowa jest najwyższą z przewidzianych w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycz-

¹⁰² J. Kulicki, *Podatek dochodowy od osób fizycznych*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2003, s. 207.

¹⁰³ P. Pietrasz, *Opodatkowanie dochodów nieujawnionych*, Oficyna a Wolters Kluwers business, Warszawa 2007, s. 37.

¹⁰⁴ J. Głuchowski, *op. cit.*, s. 176.

¹⁰⁵ *Podatek dochodowy...*, s. 274.

¹⁰⁶ Art. 6, 7 i 77 Kpa.

¹⁰⁷ Art. 123 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa.

¹⁰⁸ J. Głuchowski, *op. cit.*, s. 177.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ Art. 20 ust. 3 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.

nych. Ustalenie tak wysokiej stawki podatku miało spełnić w ocenie ustawodawcy funkcję prewencyjną w stosunku do podatników, którzy uchylali się z zapłatą podatku¹¹¹.

8. ZAKOŃCZENIE

Wprowadzenie w Polsce podatku dochodowego od osób fizycznych ustawą z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych było istotnym etapem reformy polskiego systemu podatkowego, który zbliżył polskie rozwiązania podatkowe do regulacji podatkowych wysoko rozwiniętych państw członkowskich Wspólnoty.

Podatek dochodowy od osób fizycznych jest podatkiem powszechnym, bezpośrednim, zwyczajnym, obligatoryjnym, o charakterze dochodowym i osobistym. Obliczany jest przez samych podatników lub płatników, którymi są najczęściej pracodawcy lub organy wypłacające renty i emerytury. Oparty na technice samoobliczenia podatek może być zweryfikowany przez urzędy skarbowe, które mają prawo ostatecznego skorygowania – przez naczelnika urzędu skarbowego – poprzez wydanie decyzji określającej wysokość zobowiązania podatkowego.

Podatek dochodowy kumuluje wszystkie przychody podatnika do opodatkowania, dając pełny obraz jego sytuacji finansowej i materialnej. Konstrukcja tego podatku umożliwia uwzględnienie sytuacji osobistej podatnika, a zwłaszcza rodziny, poprzez zwolnienie od opodatkowania osób o niskich dochodach (tzw. minimum egzystencji), stosowanie ulg z powodów socjalnych lub zdarzeń nadzwyczajnych, na przykład powódź, umożliwia również zróżnicowanie obciążeń podatkowych za pomocą skali progresywnej w zależności od osiągniętego dochodu.

Warunkiem prawidłowego funkcjonowania systemu podatku dochodowego w państwie jest zdolność organów podatkowych do ustalenia i kontroli wysokości dochodów w odniesieniu do poszczególnych źródeł przychodów każdego podatnika. W większości państw występuje zjawisko ucieczki przed opodatkowaniem. Państwo ma możliwość zapobiegania temu zjawisku w postaci sanacyjnego opodatkowania tak zwanych dochodów nieujawnionych.

Podatek dochodowy zalicza się do **najidealniejszych** podatków nowożytnych w finansowo zdrowych i ekonomicznie dojrzałych społeczeństwach. Odpowiednio skonstruowany może sprostać wymaganiom teorii podatkowej, nie będąc jednocześnie zbyt uciążliwym dla podatnika. Dlatego też odgrywa on podstawową rolę w systemie zasilania państwa.

LITERATURA

- [1] Bajerska A., *Na wszelki wypadek zapisz karę*, www.rzeczpospolita.pl/dodatki/firma (dostęp: kwiecień 2011)
- [2] Barowicz M., *Jak prowadzić działalność gospodarczą? Aspekty prawne*, CH Beck, Warszawa 2008
- [3] Bartosiewicz A., Kubacki R., *PIT komentarz 2009*, Lex, Warszawa 2009
- [4] Bień A., Bień W., *Słownik finansów*, wyd. II uzupełnione, Difin, Warszawa 2010
- [5] Borszowski P., *Działalność gospodarcza w konstrukcji prawnej podatku*, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2010

---

¹¹¹ J. Zdanowicz, *Opodatkowanie dochodów z nieujawnionych źródeł*, „Monitor Podatkowy” 2000/5.

- [6] Dmoch W., Szymura T., *Opodatkowanie wynagrodzeń członków zarządu spółek kapitałowych*, „Monitor Podatkowy” 2005/9
- [7] Famulska T., *VAT jako instrument polityki fiskalnej w warunkach kryzysu gospodarczego*, [w:] *Nowe zarządzanie finansami publicznymi w warunkach kryzysu*, red. S. Owsiak, PWE, Warszawa 2011
- [8] Felis P., Jamrozy M., Szlęzak-Matusewicz J., *Podatki i składki w działalności przedsiębiorców*, Difin, Warszawa 2010
- [9] Głuchowski J., *Polskie prawo podatkowe*, LexisNexis, Warszawa 2002
- [10] Gomułowicz A., Małecki J., *Podatki prawo podatkowe*, LexisNexis, Warszawa 2004
- [11] Interpretacja prawa podatkowego, wydana przez I Urząd Skarbowy w Kielcach (nr OG/005/70/PDI/4115–18a/2005)
- [12] Konieczny T., *Kara umowna zamiast odszkodowania*, „Gazeta Podatkowa” 2008/47
- [13] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- [14] Kosakowski E., *Podatek dochodowy od dochodów uzyskiwanych z działalności gospodarczej w 2009 roku*, SKwP, Warszawa 2009
- [15] Kulicki J., *Podatek dochodowy od osób fizycznych*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2003
- [16] Litwińczuk H., Karwat P., *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, t. I, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2008
- [17] Pietrasz P., *Opodatkowanie dochodów nieujawnionych*, Oficyna a Wolters Kluwers business, Warszawa 2007
- [18] Pismo Izby Skarbowej w Gdańsku z 8 sierpnia 2004 r., BI/005-0131/04
- [19] Pismo Ministra Finansów MB8/232/2007 z 27 kwietnia 2007 r.
- [20] *Planowanie budżetowe a alokacja zasobów*, red. S. Owsiak, PWE, Warszawa 2008
- [21] *Podatek dochodowy od osób fizycznych 2009*, red. J. Marciniuk, CH Beck, Warszawa 2009
- [22] Pukała R., *Ubezpieczenie jako narzędzie ograniczenia ryzyka działalności przedsiębiorstwa*, [w:] *Эффективное управление предприятием и регионом*, Сборник научных статей, Гродненский государственный университет им. Янки Купалы, Гродно 2011
- [23] Rozporządzenie ministra Finansów z 17 grudnia 2002 r. w sprawie prowadzenia ewidencji przychodów i wykazu środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawych (DzU nr 219, poz. 1836, ze zm.)
- [24] Rozporządzenie Ministra Finansów z 26 sierpnia 2003 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów (DzU nr 152, poz. 1475, ze zm.)
- [25] Stahl M., Jaworska-Dębska B., *Encyklopedia samorządu terytorialnego, zadania i kompetencje*, część II, Difin, Warszawa 2011
- [26] Ustawa z 23 kwietnia 1964 r., *Kodeks cywilny* (DzU nr 16, poz. 93 ze zm.)
- [27] Ustawa z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tj. DzU z 2012 r., poz. 361, ze zm.)
- [28] Ustawa z 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (tj. DzU z 2012 r., poz. 592)
- [29] Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU z 2009 r., nr 152, poz. 1223, ze zm.)
- [30] Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (DzU z 2012 r., poz. 749)
- [31] Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (DzU z 1998 r., nr 144, poz. 930, ze zm.)
- [32] Ustawa z 30 sierpnia 2002 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (DzU nr 169, poz. 1384)
- [33] Ustawa z 28 lutego 2003 r. prawo upadłościowe i naprawcze (tj. DzU z 2009 r., nr 175, poz. 1361, ze zm.)
- [34] Ustawa z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (DzU z 2011 r., nr 177, poz. 1054)

- [35] Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (DzU z 2010 r., nr 220, poz.1447, ze zm.)
- [36] Ustawa z 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (DzU nr 217, poz. 1588)
- [37] Ustawa z 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym (DzU z 2011 r., nr 108, poz. 626, ze zm.)
- [38] Ustawa z 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (DzU nr 157, poz. 1240, ze zm.)
- [39] Wyrok SN z 18 sierpnia 2005 r., V CK 90/2005
- [40] Zdanowicz J., *Opodatkowanie dochodów z nieujawnionych źródeł*, „Monitor Podatkowy” 2000/5.

TAX RECEIPTS ACHIEVED BY NATURAL PERSONS DUE TO A BUSINESS – ANALYSIS OF SELECTED ASPECTS

Polish fiscal system includes the income tax from natural persons or income tax from legal personalities (depending on legal form of a firm) as the principal tax duty for entities involved in a business. Among all obligatory taxes, the income tax from natural persons is the most common and it is regulated by the act of 26 July 1991 on income tax from natural persons. The present paper aims at analyzing the issues of income achieved from a business. A special attention was paid to analysis of income sources that are mentioned in the act on income tax.

DOI: 10.7862/rz.2012.zim.9